

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ : กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่ และเพื่อศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มศึกษาที่เป็นผู้ให้ข้อมูล จำนวน 24 คน ซึ่งประกอบด้วย นักศึกษาผู้ใหญ่ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่ ครูนิเทศก์ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่ หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมการจัดการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่และผู้นำชุมชนบ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีผลการศึกษาครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพปัญหาและความต้องการการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่ โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังต่อไปนี้

1. สภาพบริบททั่วไปของชุมชนบ้านห้วยวอก
2. ข้อมูลเบื้องต้นของนักศึกษาผู้ใหญ่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่
3. สภาพปัญหาและความต้องการการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ

ตอนที่ 2 แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 1 สภาพปัญหาและความต้องการการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่

1. สภาพบริบททั่วไปของชุมชนบ้านห้วยวอก

ลักษณะทางภูมิศาสตร์กายภาพ

หมู่บ้านห้วยวอก ตั้งอยู่หมู่ที่ 15 ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากถนนทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 1009 ซึ่งเป็นเส้นทางสู่คอยอินทนนท์ ประมาณ 13 กิโลเมตร จาก กม. ที่ 31 แยกซ้ายมือมาทางหน่วยพิทักษ์คอยผาดั้ง ห่างจากอำเภอจอมทอง ประมาณ 45 กิโลเมตร สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,500 เมตร มีเนื้อที่โดยประมาณ 32 ไร่

ชุมชนบ้านห้วยวอกเป็นชุมชนชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงสะกอ (Skaw) หรือ양ขาว หรือเรียกตัวเองว่า “ปกากะญอ” ปัจจุบันหมู่บ้านห้วยวอกมีประชากรทั้งหมด 12 หลังคาเรือน โดยแยกเป็นชาย จำนวน 30 คน หญิง จำนวน 15 คน รวมทั้งสิ้น 45 คน มีโรงเรียน 1 แห่ง คือ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก สังกัดศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน จังหวัดเชียงใหม่ สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการและไม่มีหน่วยงานอื่นในพื้นที่ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเป็นพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลและการคมนาคมไม่สะดวก

ชุมชนบ้านห้วยวอกเป็นชุมชนชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง หรือบุคคลภายนอกในเขตอำเภอจอมทองจะรู้จักในนาม “คอยหัวเสือ” จัดตั้งขึ้นเมื่อประมาณ 80 กว่าปี จากคำบอกเล่าของแม่อุ้ยหน่อมิ ธาราคูณากร โดยมีพ่ออุ้ยสารวัน ก่องแก้วและแม่อุ้ยแอลดำ สองพี่น้อง เป็นผู้มาตั้งถิ่นฐาน ณ ชุมชนแห่งนี้ที่ย้ายถิ่นฐานเดิมมาจากจังหวัดแม่ฮ่องสอน เริ่มแรกบ้านห้วยวอกมี 2 หลังคาเรือน สภาพแวดล้อมทั่วไปปกคลุมไปด้วยป่าไม้เบญจพรรณมีต้นไม้ สมุนไพรและพืชต่าง ๆ นานาชนิด มีลำน้ำห้วยวอกไหลผ่านหมู่บ้าน ต่อมาได้มีคนจากหมู่บ้านอื่นได้เข้ามาแต่งงานกับคนในพื้นที่ ทำให้มีการขยายจำนวนครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น เพราะสังคมของชาวกระเหรี่ยงเป็นสังคมครอบครัวเดี่ยว ซึ่งประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูกเท่านั้น และเมื่อลูกแต่งงานก็ต้องแยกครอบครัวออกไปปลูกบ้านใหม่หลังเล็ก ๆ ข้างบ้านพ่อแม่ จึงทำให้มีการขยายจำนวนครัวเรือนและจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น จนถึงปัจจุบันหมู่บ้านห้วยวอกมีประชากรทั้งหมด 12 หลังคาเรือน

ภาพ 2 แสดงสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของชุมชนบ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่
ภาพโดย: ผู้ศึกษา (20 กรกฎาคม 2550)

สภาพภูมิศาสตร์โดยทั่วไปของหมู่บ้านห้วยวอก อยู่ในหุบเขา เป็นชุมชนขนาดเล็ก อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ๆ มีภูเขาสลับซับซ้อน ตั้งอยู่บนคอยพื้นที่สูงห่างไกลความเจริญ มีพื้นที่เป็นป่าไม้เบญจพรรณรอบ ๆ หมู่บ้านและมีการตั้งบ้านเรือนตามที่ลาดเชิงเขา ประกอบกับหมู่บ้านอยู่ในพื้นที่เขตภูเขา จึงทำให้การเดินทางไม่สะดวก เพราะทางเข้าสู่หมู่บ้านเป็นถนนที่คดเคี้ยวไปตามไหล่เขา เป็นถนนดินแดง ขรุขระมากไม่มีทางรถยนต์เข้าสู่หมู่บ้าน การติดต่อระหว่างหมู่บ้านจะมีความลำบากโดยเฉพาะในช่วงฤดูฝน

สภาพเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพในชุมชน ประชากรส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ เช่น ปลูกถั่วลิสง ปลูกกะหล่ำปลี ปลูกข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย หมู ไก่ และรับจ้าง การรับจ้างประชากรจะเข้าไปรับจ้างในโครงการหลวงในโครงการพระราชดำริ การดำเนินการส่งเสริมการปลูกพืชไม้เมืองหนาว ไม้ดอกไม้ประดับ และเมื่อมีเวลาว่างจากการเก็บเกี่ยวผลผลิต ประชากรที่เป็นผู้หญิงก็จะทอผ้า และหาอาหารจากป่า เช่น เห็ด หน่อไม้ พืชผักชนิดต่าง ๆ แมลงและสัตว์ต่าง ๆ เช่น นก หนู มาเป็นอาหารในครอบครัว

วัฒนธรรมประเพณี ชุมชนบ้านห้วยวอกเป็นชุมชนขนาดเล็ก อยู่กันแบบเครือญาติ มีความสัมพันธ์กันแบบจันทน์พี่น้องตามรูปแบบวัฒนธรรมของชุมชนที่ยังคงเหลืออยู่ และมีการอาศัยพึ่งพากันและกันในระบบเครือญาติและของคนในชุมชน ส่วนใหญ่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะคนในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นพี่น้องกันซึ่งเป็นความผูกพันกันตามชาติพันธุ์

ชุมชนบ้านห้วยวอกเป็นชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่และในขณะเดียวกันก็ยังคงนับถือผีควบคู่กันไป เพราะมีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษและชาวบ้านจะมีการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อในเรื่องของการถือผี เช่น การเลี้ยงผีบ้านผีเรือน ผีป่า ผีปู่ย่า ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นผู้คอยดูแลปกป้องรักษาคุ้มครองบุคคลในครอบครัวและเป็นผู้ดูแลรักษาป่าไม้ ความเชื่อที่ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ตามความเชื่อของแต่ละเผ่า ได้แก่ การนับถือผี หากทำอะไรไม่ดีหรือมีการทำผิดจารีตประเพณีก็จะเรียกว่า “ผิดผี” กล่าวว่าการที่หนุ่มสาวอยู่ด้วยกันตามลำพังจะถูกเนื้อต้องตัวหรือเสียตัวก่อนการแต่งงานไม่ได้ เพราะถือว่าผิดผี ถ้าหนุ่มบ้านใดมาถูกเนื้อต้องตัวสาวบ้านอื่นไม่ว่าจะเป็นการจับมือ การกอดหรือหยอกล้อเล่นกันเกินกว่าเหตุจะต้องเสียผี เนื่องจากชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงมีความเชื่อกันว่าห้ามผู้ชายและผู้หญิงถูกเนื้อต้องตัวกันในเชิงชู้สาวก่อนแต่งงานกันและหากเกิดกรณีนี้ขึ้นฝ่ายชายจะต้องนำหมู 1 ตัว ไก่ 1 ตัว เหล้า 3 ขวด มาให้ญาติของฝ่ายหญิงเพื่อเป็นการขอขมาและหากหนุ่มสาวคู่ใดได้เสียกันก่อนแต่งงานไม่ว่าจะเป็นในหมู่บ้านหรือนอกหมู่บ้านก็ตามหนุ่มสาวคู่นั้นจะไม่มีสิทธิ์แต่งงานในหมู่บ้าน ฝ่ายชายจะต้องซื้อควาย 1 ตัว หมู 1 ตัว ไก่ 1 ตัว แล้วเดินจงควายกับฝ่ายหญิงไปรอบ ๆ หมู่บ้าน เหมือนกับเป็นการประจาน และจะต้องฆ่าควายเป็นการขอขมาต่อผีบรรพบุรุษของฝ่ายหญิง โดยที่ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงห้ามรับประทานอะไรแม้แต่อย่างเดียวในพิธีการขอขมาผีบรรพบุรุษ ในปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้ก็ยังคงเป็นที่นับถืออยู่และปฏิบัติควบคู่ไปกับการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น การสวดมนต์ไหว้พระ การทำบุญตักบาตร ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

2. ข้อมูลเบื้องต้นของนักศึกษาผู้ใหญ่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง

บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาในพื้นที่หมู่บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า นักศึกษาผู้ใหญ่มีอายุระหว่าง 18-21 ปี จำนวน 3 คน อายุ 21-24 ปี จำนวน 4 คน อายุ 24-35 ปี จำนวน 6 คน อายุ 35-50 ปี จำนวน 8 คน เป็นเพศชาย จำนวน 10 คน เพศหญิง จำนวน 11 คน มีรายได้เฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4,500-5,000 บาทต่อปี การศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 1 คน ระดับประถมศึกษา จำนวน 4 คน และไม่จบระดับประถมศึกษา จำนวน 16 คน เฉลี่ยมีบุตรครอบครัวละ 3 คน กลุ่มศึกษามีอาชีพหลัก คือเกษตรกรรม อาชีพเสริม

คือ รั้งข้างในสถานีวิจัยโครงการหลวงดอยผาตั้ง ปลูกไม้ดอกส่งโครงการหลวง (ดอกเย็บีร่า ดอกผีเสื้อและดอกพีค็อก) รั้งข้างทั่วไป และปลูกกะหล่ำปลี มีรายได้ไม่แน่นอนและมีการดำรงชีวิตแบบสังคมเกษตรดั้งเดิม เช่น ปลูกผัก ปลูกข้าวโพด ปลูกถั่วลิสง และเลี้ยงสัตว์ไว้รับประทานภายในครอบครัว ส่วนที่เหลือก็นำไปขายและยังคงมีการแบ่งปันกันระหว่างเครือญาติ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อว่างจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรแล้ว ประชากรบางกลุ่มก็จะไปหาของป่ามาขายหรือมาเลี้ยงชีพภายในครอบครัว เช่น เห็ด หน่อไม้ สัตว์ป่า และน้ำผึ้ง ถ้าเป็นผู้หญิงก็จะทอผ้าไว้ใช้เอง นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านบางคนคือ นายพะแกละ ธาราคณากร ที่เมื่อว่างจากการเก็บเกี่ยวก็จะใช้เวลาว่างในการตีมีด ตีเคียว ไว้ใช้งานภายในครอบครัว และเครือญาติ

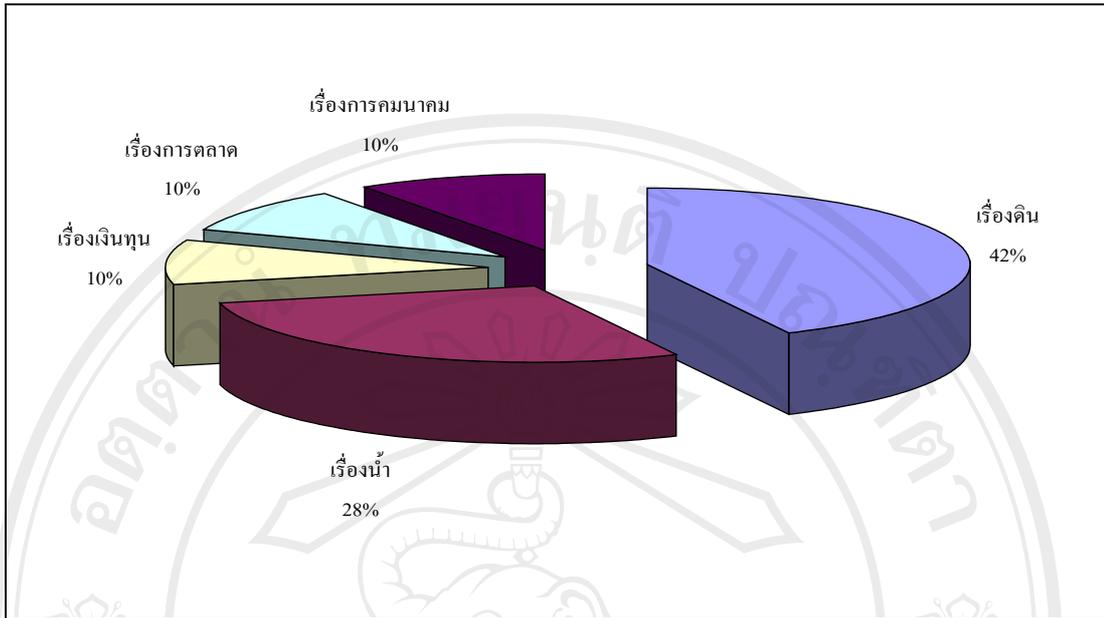
จากการสัมภาษณ์กลุ่มศึกษาพบว่า จากการประกอบอาชีพหลักจะไม่มีผลผลิตเหลือในการจำหน่าย เพราะผลผลิตที่ได้ใช้เฉพาะบริโภคในครัวเรือนเท่านั้นเนื่องมาจากมีพื้นที่จำกัดในการทำการเกษตรเพราะแต่ละครอบครัวจะหว่านข้าวประมาณ 7-10 ถึง ต่อ 1 ครอบครัว ผลผลิตที่ได้ข้าวประมาณ 200-300 ถึง เฉลี่ย 1 คน จะรับประทานข้าว 1 คน 1 ถึง 1 เดือน (จากการสัมภาษณ์) บางครอบครัวผลผลิตก็ไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนในครอบครัว เพราะผลผลิตที่ได้ขาดความอุดมสมบูรณ์ อันเนื่องมาจากดินเสื่อมสภาพขาดธาตุอาหาร ขาดน้ำ รวมทั้งขาดการดูแล การฉีดยาใส่ปุ๋ย เพราะไม่มีทุนในการซื้อปุ๋ยและยามาบำรุง

3. สภาพปัญหาและความต้องการการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่

ผลจากการวิเคราะห์พบว่า สภาพปัญหาและความต้องการการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่ มีดังต่อไปนี้

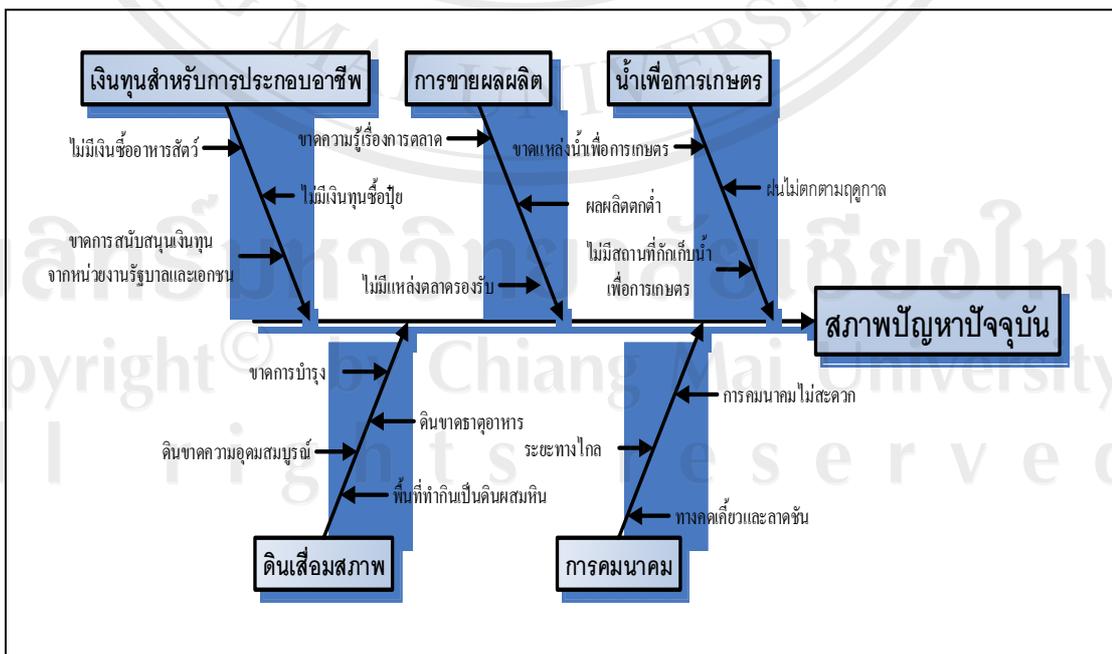
3.1 สภาพปัญหาในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาพบว่า สภาพปัญหาในปัจจุบันของกลุ่มอาชีพทำนา ทำไร่และการเลี้ยงสัตว์ มีดังนี้ คือ 1) ปัญหาเรื่องดินเสื่อมสภาพ 2) ปัญหาเรื่องน้ำเพื่อการทำการเกษตร 3) ปัญหาเรื่องเงินทุน 4) ปัญหาเรื่องการขายผลผลิต 5) ปัญหาเรื่องการคมนาคม และจากการสัมภาษณ์และการสังเกตนักศึกษาผู้ใหญ่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 21 คน พบว่า สภาพปัญหาที่พบมากที่สุด สามารถแบ่งออกเป็น 5 ระดับตามภาพ 3 ต่อไปนี้

ภาพ 3 แสดงปัญหาในการประกอบอาชีพ

จากภาพ 3 แสดงสภาพปัญหาที่พบในการประกอบอาชีพของนักศึกษาผู้ใหญ่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่ สามารถแยกสภาพสาเหตุของปัญหาในการจัดการศึกษาได้ตามภาพ 4 ดังนี้

ภาพ 4 แสดงสาเหตุของปัญหาในการประกอบอาชีพ

จากภาพ 4 สามารถวิเคราะห์สาเหตุจากสภาพปัญหาปัจจุบันได้ดังนี้

ปัญหาเรื่องดินเสื่อมสภาพ จากการวิเคราะห์พบว่า กลุ่มนักศึกษาผู้ใหญ่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก ขาดความรู้เรื่องการบำรุงรักษาดิน เพราะพื้นที่ทำกินเป็นดินบนพื้นที่สูงเป็นดินแดงผสมหินและบางช่วงก็เกิดโรคระบาดทำให้การเพาะปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ไม่ได้ผลผลิตที่เพียงพอกับความต้องการการบริโภคตลอดทั้งปีของกลุ่มประชากร

ปัญหาเรื่องน้ำเพื่อการเกษตร จากการวิเคราะห์พบว่า ฝนไม่ตกตามฤดูกาล ฝนทิ้งช่วงห่างในระยะที่หว่านกล้าทำให้ต้นกล้าไม่เจริญเติบโตเต็มที่ และไม่มีสถานที่กักเก็บน้ำไว้ใช้ในเวลาที่ต้องการใช้น้ำ และเป็นแหล่งอาหารของสัตว์เลื้อย

ปัญหาเรื่องเงินทุน จากการวิเคราะห์พบว่า กลุ่มนักศึกษาผู้ใหญ่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก ไม่มีเงินทุนในการที่จะซื้อปุ๋ยและยามาฉีดบำรุงต้นกล้า และซื้อยามาฉีดพ่นกำจัดศัตรูพืชที่เกิดโรคระบาดกับต้นกล้าได้ รวมทั้งไม่สามารถที่จะซื้ออาหารสำเร็จรูปเพื่อเป็นอาหารให้สัตว์ได้ ทำให้กลุ่มประชากรจึงจำเป็นต้องเลี้ยงสัตว์แบบปล่อยให้สัตว์หากินเองตามธรรมชาติ นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อภาระหนี้การกู้ยืมเงินกองทุนหมู่บ้านที่ยืมมาลงทุนในการทำการเกษตร

ปัญหาเรื่องการขายผลผลิต จากการวิเคราะห์กลุ่มนักศึกษาผู้ใหญ่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก พบว่า มีปัญหาเรื่องการถูกพ่อค้าคนกลางเอารัดเอาเปรียบในเรื่องของการรับซื้อสินค้าพืชผลทางการเกษตรหรือการซื้อสัตว์เลื้อยประเภทต่าง ๆ ซึ่งพ่อค้าคนกลางจะรับซื้อสินค้าในราคาถูกและยังประสบปัญหาพืชผลทางการเกษตรเมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวไม่มีแหล่งตลาดรองรับในการรับซื้อผลผลิต

ปัญหาเรื่องการคมนาคม เนื่องมาจากเป็นหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลและอยู่ห่างจากอำเภอประมาณ 45 กิโลเมตร ประกอบกับเป็นพื้นที่ดอย อยู่บนพื้นที่สูง ถนนทางเข้าหมู่บ้านเป็นดินแดงทางคดเคี้ยวไปตามไหล่เขา ทำให้การเดินทางเข้า-ออกไม่สะดวกชาวบ้านก็ไม่มีพาหนะที่จะนำผลผลิตออกมาจำหน่าย

เนื่องจากสภาพปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นเป็นปัญหาเกี่ยวกับการเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลักของกลุ่มศึกษา ซึ่งมีความสำคัญต่อหลักการจัดการศึกษานอกระบบ โดยหลักการจัดการศึกษาผู้ใหญ่มีความต้องการเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการวางแผนการจัดการเรียนการสอน เพื่อตอบสนองความต้องการ เพื่อนำความรู้ไปแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพ

3.2 ความต้องการในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่

3.2.1 การรวมกลุ่ม

การรวมกลุ่มอาชีพเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากชุมชนในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ เช่น การตั้งกลุ่มธนาคารข้าว กิจกรรมร้านค้าชุมชน หรือ แม้แต่ผลผลิตที่ได้จากการเกษตร ก็สามารถนำมารวมกันแล้วนำไปจำหน่าย โดยมีการตั้งคณะกรรมการกลุ่มแล้วหาตัวแทนในการที่จะนำผลผลิตไปจำหน่าย หรือหาแหล่งตลาดรับซื้อสินค้า รวมทั้งประสานงานกับเครือข่ายต่าง ๆ ทั้งนี้ด้วยข้อจำกัดจากสภาพพื้นที่ที่ตั้งถิ่นอาศัยอยู่ ปัญหาการขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับชุมชนชาวไทยภูเขาควบคู่กันมา ดังนั้นการจัดตั้งกลุ่มหรือการรวมกลุ่มกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพหรือการจัดฝึกอบรมต่าง ๆ จะเป็นการช่วยบรรเทาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นและยังเป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนส่งเสริมให้กลุ่มศึกษาได้ช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน รวมทั้งการรวมกลุ่มยังเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการทำการเกษตร เช่น ดินเสื่อมสภาพ การขาดน้ำเพื่อการเกษตร ปัญหาเรื่องเงินทุนและปัญหาเรื่องการคมนาคม เมื่อมีการรวมกลุ่มก็จะทำให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สะดวกมากขึ้นและยังจะทำให้มีหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามาให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนงบประมาณมากขึ้นด้วย

นอกจากนี้หลังจากฤดูการทำนา กลุ่มศึกษาก็จะว่างจากการทำงาน จึงจำเป็นต้องหารายได้เสริมด้วยการรับจ้าง บางคนก็ต้องย้ายไปทำงานที่อื่นแต่รายได้ที่ได้รับก็ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในครอบครัว จึงทำให้ต้องย้ายกลับมาภูมิลำเนาเดิม จึงทำให้เกิดแรงผลักดันสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้เกิดการรวมกลุ่มตามความต้องการเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมถึงการตั้งกองทุนต่างๆ เช่น การรวมกลุ่มทำการเกษตร การรวมกลุ่มการทอผ้า การรวมกลุ่มการฝึกอบรมการปลูกพืชไม้เมืองหนาว และการรวมกลุ่มการฝึกอบรมการซ่อมเครื่องยนตขนาดเล็ก เป็นต้น

3.2.2 การสร้างเครือข่ายอาชีพ

จากการวิเคราะห์ผลความต้องการในเรื่องของการสร้างเครือข่ายอาชีพ ที่ผ่านมากลุ่มศึกษาได้รับความช่วยเหลือในการฝึกอบรมอาชีพจากศูนย์บริการการศึกษา นอกโรงเรียนอำเภอจอมทองเพียงหน่วยงานเดียว

การสร้างเครือข่ายอาชีพกลุ่มศึกษาส่วนใหญ่มีความต้องการให้ ภาครัฐ เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล มูลนิธิโครงการหลวงคอยอินทนนท์ สำนักงานเกษตร สำนัก

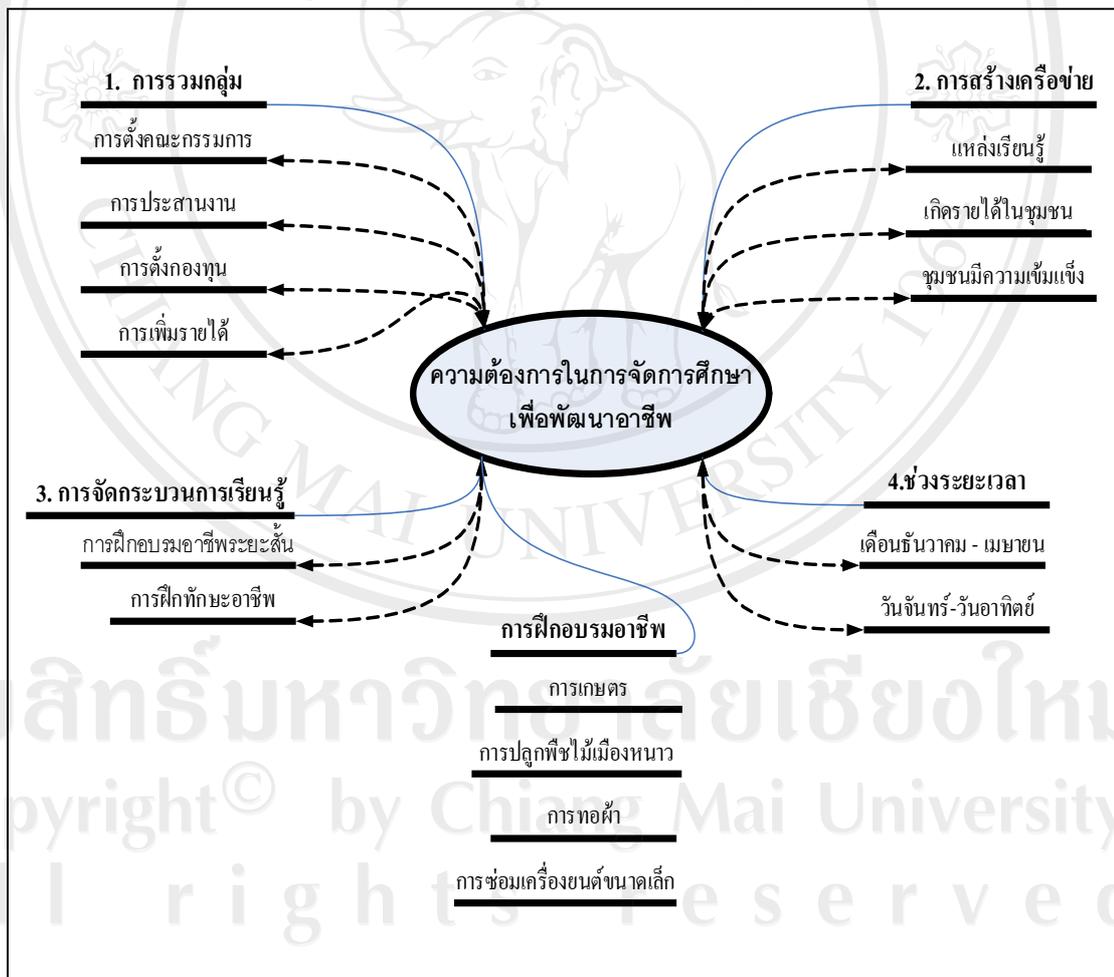
งานพัฒนาชุมชน ปศุสัตว์ วิชาการ และองค์กรเอกชน เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องและสนับสนุนในเรื่องของงบประมาณ แหล่งเรียนรู้ โดยการให้ความช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องในการฝึกอบรมในเรื่องของการพัฒนาอาชีพ การส่งเสริมการตลาดเพื่อให้เกิดรายได้ในชุมชน และมีการนำกลุ่มศึกษาดูงานเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ รวมถึงการใช้เทคโนโลยีต่างๆ ที่ใช้ในการพัฒนาอาชีพ เพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายอาชีพอีกทางหนึ่งและทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งพาตนเองได้

3.2.3 การจัดการกระบวนการเรียนรู้

การจัดการกระบวนการเรียนรู้ของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา ความมีความยืดหยุ่นและมีการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย แต่จะต้องยึดความแตกต่างของพื้นฐานความรู้และความสามารถในการเรียนรู้ ความพร้อมและข้อจำกัดของผู้เรียน เช่น ความแตกต่างทางภาษา วัฒนธรรม ดังนั้นวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จะต้องสอดคล้องและสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของกลุ่มศึกษาตลอดจนสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ของคนในท้องถิ่นในแต่ละชุมชน การจัดการกระบวนการเรียนรู้จึงควรจัดให้เมื่อกลุ่มศึกษามีความพร้อมทั้งด้านเวลา พื้นฐานความรู้และความสามารถในการอบรมหลักสูตรระยะสั้น การฝึกอบรมทักษะอาชีพ ซึ่งจะเป็นการฝึกทักษะเฉพาะเรื่องที่ต้องการเรียนรู้เพิ่มเติม นอกจากนี้ยังมีการอบรมให้ความรู้และเพิ่มพูนความรู้ให้มากขึ้นด้วยตามลำดับ

จากการสัมภาษณ์และการสังเกตนักศึกษาผู้ใหญ่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 21 คน พบว่า กลุ่มศึกษามีความต้องการให้จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ โดยการจัดให้มีการฝึกอบรมอาชีพ การจัดการกระบวนการเรียนรู้และส่งเสริมอาชีพ เกี่ยวกับ 1) การเกษตร วิธีการทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์และทำให้ได้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้น 2) การปลูกพืชไม้เมืองหนาว (ของมูลนิธิโครงการหลวง) เพราะเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมและสภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยกับการปลูกพืชไม้เมืองหนาว ทั้งนี้ถ้าเป็นพืชไม้เมืองหนาวของโครงการหลวงที่เข้ามาส่งเสริม ก็จะมีเจ้าหน้าที่เข้ามาดูแลและให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ และผลผลิตที่ได้รับทางโครงการหลวงก็จะเข้ามารับซื้อผลผลิตถึงแหล่งผลิต รวมทั้งยังได้ราคาที่เหมาะสม เพราะไม่ถูกกดราคาจากพ่อคณกลาง 3) การทอผ้า ส่วนใหญ่เป็นการทอใช้เองภายในครอบครัว และเป็นลายพื้นฐานที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และถ้าได้รับการฝึกอบรมเพิ่มเติมก็จะได้นำความรู้ที่ได้รับมาพัฒนาฝีมือของตน รวมทั้งพัฒนาลวดลายใหม่ๆ ในการทอ เพื่อสามารถที่จะทำเป็นอาชีพเสริมรายได้ให้กับครอบครัวอีกอาชีพหนึ่งได้ และ 4) การซ่อมเครื่องยนต์เล็ก กลุ่มศึกษาส่วนใหญ่ใช้เครื่องยนต์ขนาดเล็กในการทำการเกษตร และหากได้รับการฝึกอบรมก็จะทำให้สามารถซ่อมเครื่องยนต์ได้เองเมื่อเครื่องยนต์เสีย โดยที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการซ่อมหรือเสียเวลาในการส่งไปซ่อมในพื้นที่อื่นที่ห่างไกล

สำหรับความต้องการในการจัดฝึกอบรมอาชีพของกลุ่มศึกษาดังกล่าว ต้องการให้มีการจัดฝึกอบรมในรูปแบบของการฝึกอบรมหลักสูตรระยะสั้น 3-5 ชั่วโมง และการฝึกทักษะอาชีพ 30-50 ชั่วโมง โดยการรับความรู้จากวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และมีการฝึกปฏิบัติจริง เพราะสามารถได้รับการถ่ายทอดความรู้โดยตรงและความรู้ใหม่ ๆ อย่างเป็นกระบวนการตามขั้นตอนที่ถูกต้อง และสามารถซักถามได้เมื่อมีข้อสงสัยและทำให้ได้ข้อมูล ที่ถูกต้อง ช่วงระยะเวลาที่เหมาะสมสำหรับการฝึกอบรมเพิ่มเติม คือ ตั้งแต่วันจันทร์ - วันอาทิตย์ ระหว่างเดือนธันวาคม - เดือนเมษายนของทุกปี เนื่องจากเป็นช่วงที่ว่างจากการเก็บเกี่ยวผลผลิต จากการสัมภาษณ์ความต้องการและความพร้อมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ สามารถสรุป เป็นภาพ 5 ได้ดังนี้

ภาพ 5 ความต้องการในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ

ตอนที่ 2 แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา

แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่

หลังจากการวิเคราะห์การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่ และจากการสัมภาษณ์และสังเกตนักศึกษาผู้ใหญ่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่และได้กำหนดวันประชุม เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 โดยมีหน้าฝ่ายส่งเสริมการจัดการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจอมทอง ครุניתศก์ ผู้นำชุมชน บ้านห้วยวอกและตัวแทนกลุ่มนักศึกษาผู้ใหญ่ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอกเข้าร่วมประชุม เพื่อหาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) สามารถวิเคราะห์หาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ ได้ดังนี้

1. สำรวจความต้องการ

1.1 การสำรวจความต้องการของกลุ่มประชากร

การสำรวจความต้องการของกลุ่มประชากร เพื่อนำมาวางแผนการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาอาชีพในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จะตั้งอยู่บนพื้นฐานความจำเป็นและความต้องการของกลุ่มศึกษา โดยในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ครูจะต้องเริ่มต้นด้วยการสำรวจความคิดเห็นความต้องการของกลุ่มศึกษาก่อน ซึ่งบางครั้งความจำเป็นและความต้องการของกลุ่มศึกษาจะไม่ตรงกัน ดังนั้นในการสำรวจความต้องการของกลุ่มศึกษาครูจึงต้องศึกษาอย่างละเอียดถี่ถ้วนให้ทั่วถึง และที่จะขาดไม่ได้ในการสำรวจข้อมูล คือ การริเริ่มเสนอประเด็นใดกับกลุ่มศึกษา ครูควรชี้แจงทำความเข้าใจกับกลุ่มผู้นำในด้านต่าง ๆ ก่อน เพื่อที่จะช่วยให้การดำเนินงานสะดวกยิ่งขึ้น อาจจะมีการดำเนินการในรูปของการจัดเวทีชาวบ้าน การเสวนากลุ่มเพื่อส่งเสริมอาชีพ โดยมีครูอาสาสมัคร การศึกษานอกโรงเรียนเป็นครูพี่เลี้ยง ร่วมคิด ร่วมทำ และเป็นผู้ประสานงานกับกลุ่มศึกษา ในการวิเคราะห์ความต้องการ โดยการแบ่งกลุ่มการเรียนรู้ และใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งกันและกัน รวมทั้งการระดมพลังความคิดว่ามีความต้องการในการพัฒนาอาชีพของตนในการเรียนรู้เรื่องใด จากนั้นครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียนจะเป็นผู้สรุปความต้องการและเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ แล้วนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ถึงความต้องการในการจัดกระบวนการเรียนรู้ อีกครั้งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพต่อไป

1.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยครูอาสาสมัครการศึกษาออกโรงเรียนจะเป็นผู้ศึกษาสภาพแวดล้อมของชุมชน วิเคราะห์หาจุดแข็งและจุดอ่อนในการประกอบอาชีพและการจัดกลุ่มเป้าหมายให้เข้ากลุ่มอาชีพเดียวกันตามความต้องการ โดยให้สอดคล้องกับความต้องการเพื่อนำไปสู่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มต่อไป

2. จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเชิงบูรณาการและการจัดทำแผนการเรียนรู้

2.1 การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเชิงบูรณาการ

การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเชิงบูรณาการต้องมีความสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินกิจกรรม โดยครูอาสาสมัครการศึกษาออกโรงเรียนเป็นผู้ประสานงานเพื่อจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นกับศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนอำเภอ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น มูลนิธิโครงการหลวงคอยอินทนนท์ และสำนักงานเกษตรอำเภอ

2.2 การจัดทำแผนการเรียนรู้

การจัดทำแผนการเรียนรู้เป็นการจัดทำแผนการปฏิบัติการเรียนรู้ โดยครูอาสาสมัครการศึกษาออกโรงเรียนในพื้นที่ ครูนิเทศก์ ร่วมกับกลุ่มศึกษาในการจัดทำแผนการเรียนรู้ โดยเน้นการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยให้กลุ่มศึกษาในฐานะผู้เรียนมีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมทำ

3. ดำเนินการฝึกอบรม

การดำเนินการฝึกอบรมเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยการฝึกทักษะอาชีพหลักสูตร 50 ชั่วโมง และการฝึกอบรมอาชีพระยะสั้น 3-5 ชั่วโมง โดยเน้นด้านเนื้อหา ความต้องการ เวลา สถานที่ ที่มุ่งเน้นการฝึกปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่อง โดยใช้หลักสูตรเชิงบูรณาการ รวมทั้งมีการวางแผนการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่องและมีการสรุปผลในการดำเนินการฝึกอบรมแต่ละกิจกรรมเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนา ทั้งนี้ต้องมีขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจนด้วย

4. จัดกิจกรรมการเรียนรู้

4.1 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การจัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกลุ่ม เพื่อเป็นการหาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาอาชีพ และเป็นการประเมินความรู้ของกลุ่มว่ามีความสนใจ มีความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นต่อการพัฒนาอาชีพของตนอย่างไร โดยการจัดกลุ่มเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน

4.2 การรับความรู้จากวิทยากร

วิทยากรที่นำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องเป็นวิทยากรพิเศษหรือวิทยากรเฉพาะด้าน เพราะกลุ่มศึกษาจะเป็นผู้ที่มีความรู้เป็นอย่างดีในชุมชน ในเรื่องขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรมประจำกลุ่ม รวมทั้งการเกษตรและภูมิปัญญาพื้นบ้าน ดังนั้นครูอาสาสมัครการศึกษา นอกโรงเรียน จึงควรส่งเสริมให้ผู้รู้ในชุมชนที่มีความรู้เฉพาะด้านมาเป็นวิทยากรให้ความรู้ในท้องถิ่น เพราะจะทำให้ได้รับการสื่อสารที่ตรงกัน รวมทั้งเชิญวิทยากรจากสถาบันที่มีความเชี่ยวชาญ และชำนาญการเฉพาะด้านโดยตรง เพราะสามารถให้ความรู้ในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติได้โดยตรง อีกทั้งกลุ่มศึกษาสามารถซักถามและเสนอแนะโดยตรงกับวิทยากรได้

4.3 การศึกษาดูงาน

การศึกษาดูงานในสถานที่จริง เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่ผู้เรียน จะได้รับประสบการณ์ตรงสามารถ นำมาพัฒนาอาชีพของกลุ่มศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกี่ยวกับเกษตรกรรม เช่น การปลูกข้าว ก็มีก็นำไปศึกษาดูงาน ณ สถานีวิจัยข้าวเชียงใหม่ (สถานีวิจัยข้าวสันป่าตอง) กรรมการข้าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ศึกษาดูงานเกี่ยวกับการ ปลูกพืชไม้เมืองหนาว ณ สถานีวิจัยมูลนิธิโครงการหลวงดอยอินทนนท์ ศึกษาดูงานเกี่ยวกับการ ทอผ้า ณ กลุ่มทอผ้าบ้านหนองอาบช้าง อำเภอจอมทอง และศึกษาดูงานเกี่ยวกับการซ่อม เครื่องยนต์เล็ก ณ วิทยาลัยการอาชีพจอมทอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากสภาพความเป็นจริงและ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาอาชีพของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพจากที่วิทยากรที่มีความ เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพในแต่ละกิจกรรมตาม ที่ต้องการ ภายใต้การประสานงานของครูอาสาสมัครศึกษานอกโรงเรียนในพื้นที่กับหน่วยงาน เครื่องข่าย นอกจากนี้การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการไปศึกษาดูงานจะประสบผลสำเร็จได้ ต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างดี

5. วัดและประเมินผล

การประเมินผลในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จะต้องมีการประเมินผลตามสภาพ ความเป็นจริง โดยครูอาสาสมัครศึกษานอกโรงเรียน ครูนิเทศก์ หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมการจัด การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจอมทองและชุมชนร่วมกันประเมินผลการจัดกิจกรรม เพราะ การประเมินผลจะช่วยให้การปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในการดำเนินงานให้ดีขึ้น

6. ติดตามผลการดำเนินงาน

การจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพให้บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอาชีพที่ยั่งยืน จะต้องมีการติดตามผลเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและสามารถนำข้อเสนอแนะต่าง ๆ มาปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ตรงกับความต้องการ โดยคณะกรรมการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ

7. ประสานความร่วมมือจากหน่วยงานเครือข่าย

ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานเครือข่ายภาคีพันธมิตรอย่างต่อเนื่อง เช่น ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบล โครงการหลวง สำนักงานเกษตร พัฒนาชุมชน ปศุสัตว์ ธนาคารและองค์กรเอกชน รวมทั้งการหาตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตร โดยครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียนในพื้นที่เป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพราะในการทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ต้องได้รับความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงจะประสบผลสำเร็จตามแผนการดำเนินงาน

จากแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่ สามารถสรุปหาแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพตามภาพ 6 ดังต่อไปนี้

แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ

ภาพ 6 แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ